

Отримано: 7 березня 2018 р.

Прорецензовано: 12 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 15 березня 2018 р.

e-mail: derbasv2003@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/1-128-130

Дерба С. М. Текст як основний засіб у процесі навчання української мови як іноземної. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 1, березень. С. 128–130.

УДК: 811.161.2'243

Дерба Світлана Миколаївна,
Київський національний університет ім. Т. Шевченка, м. Київ

ТЕКСТ ЯК ОСНОВНИЙ ЗАСІБ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У статті розглянуто текст як основний засіб навчання української мови іноземними студентами. Текст є одиницею представлення мовного матеріалу, оскільки вивчення мови на основі текстів є найбільш традиційною формою. Проаналізовано необхідність використання у процесі навчання чужої мови різних культурологічних текстів.

Ключові слова: текст, навчання української мови як іноземної, мовний матеріал, навчальне та ознайомлювальне читання, адаптовані та оригінальні тексти.

Дерба Светлана Николаевна,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Киев

ТЕКСТ КАК ОСНОВНОЕ СРЕДСТВО В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО

В статье рассмотрено текст как основное средство изучения украинского языка как иностранного. Текст есть единицей представления языкового материала, поскольку изучение языка на основе текстов есть наиболее традиционной формой. Проанализировано необходимость использования в процессе изучения чужого языка разных культурологических текстов.

Ключевые слова: текст, изучение украинского языка как иностранного, языковой материал, обучающее и ознакомительное чтение, адаптированные и оригинальные тексты.

Svitlana Derba,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

TEXT AS THE MAIN MEANS IN THE PROCESS OF STUDYING THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE

The article considers the text as the main means of teaching Ukrainian as a foreign language. The text is the unit of representation of the linguistic material, since the study of language-based texts is the most traditional form. The necessity of use in the process of learning another language of different cultural texts is analyzed.

The text is an example of dialogue and monologue speech. It is the basis for building an independent statement. But the text can not act as an independent object of study.

The text is considered as the unit of representation of the linguistic material. Learning the language based on texts is the most traditional form of studying the Ukrainian language as a foreign language. And then the material is fixed in the system of tasks. The instructor must move from textbooks to adapted, and then to original ones.

In the study of reading distinguish study and study types. The text for reading is small in size, little adapted. And the texts for reading are trained in understanding and are literary language. They have a few unfamiliar words, interesting, bigger in size.

The text is the source of information about the nation. Teachers of the Ukrainian language as foreign build their work predominantly in regional studies texts. Their source is journalistic, scientific or fiction literature. The main purpose of teaching foreign students is to familiarize them with the phenomena of contemporary Ukrainian reality, to form a positive attitude towards the Ukrainian people and its culture.

Key words: text, teaching of the Ukrainian language as a foreign language, language material, educational and informative reading, adapted and original texts.

Кількість іноземних студентів у вищих навчальних закладах України збільшується з кожним роком. Тому надзвичайно важливою є проблема належного навчально-методичного забезпечення цього контингенту слухачів, розробки комплексної методики викладання української мови як іноземної.

У процесі вивчення чужої мови водночас отримують знання про історичні, соціальні, культурні явища країни. «Мова – основна ознака нації, виражає культуру народу, який нею розмовляє, тобто національну культуру. Тому викладати мову як іноземну потрібно не тільки як новий код, новий спосіб вираження думок, а й як джерело свідчень про культуру народу, мову якої вивчає студент. Важливою передумовою ефективного викладання мови є необхідність швидкого введення студента в культурологічні процеси, без яких неможливе адекватне сприйняття інформації мовою, яку вивчають» [5, с. 277].

Метою даної розвідки є аналіз принципів відбору текстів відповідно до мети та етапу вивчення української мови як іноземної. При створенні навчальних текстів з української мови як іноземної необхідно враховувати такі явища як цілісність, членованість. «Цілісність тексту, – як зазначають Л. Бабенко та Ю. Казарін, – орієнтована на план змісту, на зміст, вона більшою мірою психолінгвістична й зумовлена законами сприйняття тексту, прагненням читача, що декодує текст, поєднати всі компоненти тексту в одне ціле» [6, с. 181]. У категорію цілісності, що передбачає організацію і сприйняття тексту як єдиного системно-структурного утворення, вважаємо, можна об'єднати виокремлені І. Гальперінім категорії членованості, інтеграції, завершеності й модальності. Наголошуємо, що при створенні навчальних текстів з української мови як іноземної необхідно враховувати категорію членованості – здатність тексту членуватися на різні структурно-сміслові частини – і,

залежно від рівня володіння мовою студентів, вдаватися до різних видів прагматичного текстового членування з метою полегшити сприйняття повідомлення (поділ на частини, розділи, абзаци) [6, с. 181].

За одним із визначень, **текст** – це «явище мовної та позамовної дійсності – складний феномен, який, крім того, що бере участь у комунікації, допомагає зберігати і передавати інформацію в просторі і часі, фіксує життя індивідів, є продуктом конкретної історичної епохи, формою існування культури, віддзеркаленням певних соціокультурних традицій» [1, с. 146]. Таке тлумачення тексту ще раз підтверджує необхідність використовувати у процесі навчання чужої мови різні тексти.

Текст є одним з об'єктів дослідження, який передбачає можливість різних підходів, різних аспектів розгляду. Навчальним називається текст, який взятий для вирішення певного методичного завдання. Текст демонструє використання морфолого-синтаксичних і лексико-граматичних конструкцій в їх природному оточенні, виступає в якості зразка монологічного і діалогічного мовлення, є основою для побудови самостійного висловлювання, являє собою приклад функціонального стилю (розмовного, наукового, газетно-публіцистичний, офіційно-ділового). Текст не може виступати як самостійний об'єкт вивчення.

Залежно від мети й етапу у кожний конкретний момент навчання на перший план виступає якась одна функція тексту, його характеристика чи їх комплекс. Тому основним принципом відбору текстів можна вважати принцип доцільності, згідно з яким в навчальному процесі є тексти, які відповідають меті і завданням навчання.

Виходячи з цього принципу, розглянемо *текст як одиницю представлення мовного матеріалу*. Вивчення мови на основі текстів є найбільш традиційною формою подання навчального матеріалу, що потім закріплюється в системі завдань. Необхідність відповідності тексту мовним явищам, що вивчаються, означає, що навчання мові починається на основі не реальних, а спеціально створених текстів. Такі тексти є «навчальними». Поступово варто переходити від навчальних до адаптованих, а потім і до оригінальних, але вимога орієнтованості тексту на певний мовний матеріал зберігається протягом початкового й основного етапів.

Текст як засіб формування мовленнєвих звичок і навичок. Реалізація формування мовленнєвих навичок зумовлює окремий відбір текстів і роботу з ними. Ця проблема співвідношення видів мовленнєвої діяльності і текстів не завжди має однозначне рішення. Наприклад, на початковому етапі мовленнєві навички формуються на основі одного тексту, що являє собою зразок літературної мови і тематично пов'язується з ситуаціями щоденного спілкування. Ця ситуація типу: «Знайомство», «Квартира», «Місто», «Відпочинок», «Спорт» та інші. Коло тем і ситуацій залежить від іноземних студентів (вік, статус), умов навчання та ін. Щоб забезпечити формування навичок мовлення на такі теми, текстами мають диференціюватися з урахуванням кількості комунікантів. У такому випадку діалогічному мовленню навчають на діалогічних текстах, монологічному мовленню – на монологічних. Така ітак співвіднесеність мовлення важлива саме на етапі початкового навчання, коли засвоєння матеріалу багате в чому залежить від зразковості тексту, тобто його відповідності до змісту і форми його меті, яку необхідно досягнути під час роботи з текстом.

На відміну від мови щоденного спілкування, мови спеціальності часто диференціюється за іншою ознакою – усне чи письмове спілкування. Цим пояснюється і диференціація текстів. Тому в підручниках і посібниках для початкового етапу, призначених для навчання видам мовленнєвої діяльності на матеріалі текстів спеціальності, студентам пропонується кілька тематично пов'язаних текстів одного й того ж функціонально-семантичного типу, але різниця між текстами для читання і текстами для аудіювання зберігається, і кожен відповідає тим вимогам, які висуваються письмовим і аудіотекстам.

Великий вплив на характер тексту виявляє формулювання конкретних методичних завдань. Так, при навчанні читання частіше виділяють навчальний і ознайомлювальний види. Між цими текстами є чіткі відмінності: тексти для навчального читання невеликі за об'ємом, містять чітко допустимі труднощі письмового мовлення, мало адаптовані, тексти для ознайомлювального читання тренують розуміння, являють собою літературну мову, містять мало незнайомих слів, цікаві за сюжетом, більші за об'ємом.

При створенні навчальних посібників для іноземців у першу чергу розглядають два параметри – стиль мови (часто він пов'язаний з галуззю діяльності студентів) і вид мовленнєвої діяльності.

Оволодіння будь-яким видом мовленнєвої діяльності відбувається поетапно. На кожному практичному завданні формуються чи удосконалюються конкретні уміння. Щоб підбір текстів був ефективним, варто чітко уявляти собі номенклатуру умінь і залучати тексти, що забезпечать розвиток цих умінь у студентів з певною мовною підготовкою.

Існує наступна послідовність подання текстів іноземним студентам: адаптовані тексти, на матеріалі яких формуються основні уміння (аудіювання); неадаптовані тексти різних жанрів, на матеріалі яких відбувається навчання розуміння на слух.

Наприклад, при аудіюванні це буде така послідовність: вміння визначити тему тексту, виділити головну і додаткову думку тексту, визначити смислові частини тексту, логічні зв'язки між частинами, виокремити надлишкову інформацію, відділити нове від уже відомого, зрозуміти текст, критично оцінити зміст тексту. Послідовність умінь визначається принципом «від простого до складного». Ускладнення тексту несе градуїований характер: у текст залучається одне ускладнення, кожне наступне уміння реалізується на базі засвоєного і т.д.

Текст як джерело інформацію про націю. Практика викладання УМІ підтверджує ефективність групування текстів за тематичною ознакою, оскільки така організація не тільки сприяє чіткому відбору мовного матеріалу, а й забезпечує його повторюваність і високе використання у всіх видах мовленнєвої діяльності, але й активізує мовленнєво-мисленнєву діяльність студентів, якщо тема актуальна, а запропоновані тексти містять нову й цікаву інформацію.

Викладачі УМІ будують свою роботу переважно на країнознавчих текстах, джерелом яких є публіцистична, наукова чи художня література.

Відбір текстів лінгвокраїнознавчого характеру здійснюється за такими критеріями:

- автентичність (продукується в середовищі, мова якого вивчається);
- країнознавча насиченість (обсяг лінгвокраїнознавчих відомостей у тексті);
- актуальність (сучасне та актуальне для студента інформативне наповнення);
- типовість (систематичне відтворення в типових комунікативних ситуаціях) [2].

Окремою категорією в методиці викладання української мови як іноземної виступають культурологічні тексти. Це тексти про культуру як сукупність духовних цінностей суспільства, яка поєднує в собі науку, освіту, літературу, мистецтво, моральний уклад життя та світогляд. Мовознавець Х. Хамерлі – автор моделі аналізу іншомовної культури – виділяє такі типи культур:

1) інформаційну (фактичну) – знання історії, географії, загальних відомостей, якими володіє типовий представник суспільства;

2) поведінкову – особливості взаємин у суспільстві, норми, цінності, розмовні формули, мова тіла (bodylanguage);

3) традиційну – художні цінності [5, с. 277].

Частково усі ці компоненти широкого поняття «культура» наявні у будь-якому виді тексту, але особливо виразними вони є у текстах про традиційну культуру – літературу, живопис, архітектуру тощо.

Головна мета навчання іноземних студентів – це ознайомити їх з явищами сучасної укр. дійсності, покращити взаєморозуміння між студентами і викладачами, сформувані позитивне ставлення до укр. народу, його культури, створити в свідомості студентів об'єктивний вид країни.

Накопичення матеріалу про систему цінностей народу може йти з перших занять. Таж розмова про свята, наприклад, крім фактологічних даних, цікава ще й можливістю отримати дані про те, кого і за що цінують в Україні. Крім виділення головних ідей теми, варто окреслити коло проблем і послідовність їх подання. Знання іноземної аудиторії дає викладачеві можливість вибрати певний ракурс у поданні країнознавчої інформації, сформувані провідну ідею по роботі з темою, а знання української дійсності допомагає сформувані реальні, а тому цікаві запитання та організувані активну мовленнєву практику іноземних студентів на основі засвоєного матеріалу.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – Київ: Академія, 2004. – 344 с.
2. Галка Ю. М. Викладання української мови як іноземної у лінгвокраїнознавчому аспекті / Ю. М. Галка // Електронний ресурс – <http://www.kmp.fl.kpi.ua/uk/node/45>.
3. Качалов О. Текст за спеціальністю – засіб навчання української мови як іноземної у технічному виші / Олег Качалов // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць. – Львів, 2012. – Вип. 7. – С. 193 – 198.
4. Методика преподавания русского языка как иностранного для зарубежных филологов-русистов (включенное обучение) / Под ред. А. Н. Щукина. – М.: Рус. яз., 1990. – 231 с.
5. Туркевич О. Особливості використання культурологічних текстів у процесі навчання української мови як іноземної / Оксана Туркевич // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2008. – Вип. 3. – С. 277-280.
6. Швець Г. Д. Навчальна дисципліна «Лінгвістичний аналіз тексту в курсі викладання української мови як іноземної» та її місце в системі фахової підготовки викладача-філолога / Ганна Дмитрівна Швець // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. праць. – Львів, 2014. – Вип. 10. – С. 179 – 186.